

Vern gjennom bruk

En temaplan om fysiske kulturminner og kulturmiljøer i Lier

Oktober 2015

Innholdsfortegnelse:

1. Innledning

- 1.1. Bakgrunn
- 1.2. Lovgrunnlag og begreper
- 1.3. Ansvar og roller lokalt
- 1.4. Temaplanen som grunnlag
- 1.5. Praktisk tilnærming

2. Mål

3. Status og vurderinger av kulturminner og kulturmiljøer

- 3.1. Automatisk fredede kulturminner
- 3.2. Nyere tids kulturminner
- 3.3. Verneverdige kulturmiljøer
- 3.4. Vurderinger og forslag

4. Planoppfølging og saksbehandlingsrutiner

- 4.1. Innarbeidelse i kommuneplan og reguleringsplaner
- 4.2. Saksbehandlingsrutiner
- 4.3. Fra bekymring til mulighet

5. Status og innspill knyttet til drift, skjøtsel og formidling

- 5.1. Status og hovedvirkemidler
- 5.2. Drift og skjøtsel – vurderinger og forslag
- 5.3. Formidling – vurderinger og forslag

6. Handlingsplan

**Vedlegg: Fagrapport for kulturminner og kulturmiljøer
Retningslinjer, vurderinger og utdypende info**

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Lier er en kommune med tidlig bosetting og derfor mange kulturminner og spor etter menneskers aktivitet og bygg/anlegg. Vi er en kommune med stort utbyggingspress og høy hastighet mht. utvikling. Vi har stor inn- og utflytting av innbyggere, der mange ikke kjenner bygdas historie, men kan ha glede av å bygge tilhørighet og identitet til bostedet.

For å kunne sikre at vi forvalter våre viktigste kulturmiljøer og kulturminner på en god måte, må vi gjøre nødvendige avveininger mellom hensynet til vern og utviklingsønsker. Da trenges et godt og tilgjengelig kunnskapsgrunnlag, samt enkle og kjente rutiner for planlegging og forvaltning. Økt tilgjengelighet og aktiv formidling bidrar både til økt kunnskap og oppmerksomhet, lokal identitetsbygging og utvidet opplevelsesmulighet. Det er mange viktige eksisterende og potensielle kulturarv-aktører som i større grad enn hittil bør kjenne til hverandre og samhandle for best å sikre viktige kulturarv-oppgaver framover.

I Lier har vi i mange år vært særlig opptatt av lokalhistorie og kulturminner som viktig del av vår identitet og samfunnsforståelse – og som en opplevelseskvalitet. Dette har også gjennom de siste 20-30 årene hatt solid politisk forankring. Bakgrunnen for denne temaplanen er at kommunestyret høsten 2007 i saken «Økt fokus på det historiske Lier» som pkt. 2 vedtok følgende:

«Lier kommune vil foreta en registrering og lage en enkel og praktisk nyttig plan for vern av kulturminner og kulturmiljøer i bygda...»

Registreringsarbeidet kom i gang våren 2008, med arkeolog Kristoffer Dahle og bygningshistorisk rådgiver Jo Sellæg som engasjerte til jobben. Registreringene fortsatte i 2009 og ble fullført i 2010 mht. de arkeologiske kulturminnene. Sluttregistreringene for nyere tids kulturminner ble først fullført i 2012. Arbeidet resulterte i fagrapport for kulturminner og kulturmiljøer. Fagrapporten er faglig anerkjent og derved kvalitetssikret av Buskerud fylkeskommunes kulturvernavdeling.

Temaplanen er Lier kommunes oppfølging av foreliggende fagrapport for kulturminner og kulturmiljøer, datert 2012. Temaplanen omfatter fagrapporten som vedlegg, og henviser til denne mht. faglige vurderinger. I temaplanen er det derfor ikke gjort overprøvende faglige vurderinger, men kun kommunale vurderinger knyttet til hvordan vi vil følge opp fagrapportens anbefalinger. Kommunens vurderinger er bl.a. knyttet til dagens planstatus og avveininger av ulike planhensyn, og prioriteringer av oppfølgingstiltak ut fra praktiske behov og foreliggende ressursrammer.

Temaplanen er en strategisk plan uten juridisk bindende arealdel. Planen vil bli en viktig del av faggrunnlaget vedr. kulturminner og kulturmiljøer ved kommende kommuneplanarbeid og vil også brukes aktivt i løpende saksbehandling og reguleringsplanarbeid. Her vil det også måtte gjøres mer helhetlige vurderinger der kulturvernens hensyn må veies opp mot evt. andre hensyn.

Avgrensning

I fagrapporten er tidligere SEKRAK-registrerte kulturminner i bebygde områder og alle automatisk fredete arkeologiske kulturminner registrert i Askeladden (Riksantikvarens database over fredete kulturminner) kontrollregistrert, kartfestet og verdivurdert.

Innenfor utbyggingsområdene på Lierstranda, rundt Lierbyen, på Lierskogen og rundt Sylling sentrum er det gjort vurderinger av i hvilke områder det trolig kan finnes flere arkeologiske kulturminner. I samme områder og i noen grad ellers bebygd del av kommunen er det gjort tilleggs-registreringer for verneverdige bygg og anlegg fra opp mot ca 1940.

Registreringene både av arkeologiske og nyere kulturminner anses imidlertid ikke for tilstrekkelige til at kravet om grundigere registreringer kan bortfalle i særlige enkeltsaker og nye reguleringsplaner.

Planen har konsentrert seg om utbyggingspressområder og de bebodde delene av Lier. Planen er derfor ikke dekkende for de store utmarksområdene i kommunen. Planen har også konsentrert seg om eksisterende fysiske kulturminner. Mange kulturminner og kulturmiljøer, f.eks. knyttet til industrihistorien, er i dag borte etter rivning og nybygg av annen bebyggelse og virksomhet, eller sporene ligger i utmark. Både immaterielle kulturminner og generell lokalhistorie, og utmarksverdiene våre ville vært verdifullt å få bedre registrert og behandlet, men det må evt. følges opp via egne prosjekter som i så fall må defineres og finansieres.

1.2 Lovgrunnlag og begreper

For best mulig å kunne gi en forståelse av begreper og rammeverk for temaområdet, gis her noen innledende avklaringer vedr. lovgrunnlag og begrepsbruk (se supplerende liste bak):

- **Plan- og bygningsloven** (lov om planlegging og byggesaksbehandling, vedtatt 2008) gir kommunen ansvar for bruk og vern av kommunens ressurser, og sier spesifikt at kommunen skal sikre «vern av verdifulle landskap og kulturmiljøer» samt gjennom reguleringsplaner «sikre verneverdier i bygninger, andre kulturminner og kulturmiljøer.» Loven fastsetter også behandlingsregler mm. for planer og byggesaker.
- **Kulturminneloven** (lov om kulturminner, opprinnelig vedtatt i 1978, sist endret med virkning fra 2010) gir bl.a. automatisk fredning av alle kulturminner fra før 1537 samt mål og regler for vedtaksfredning av enkeltkulturminner eller kulturmiljøer. Stående byggverk fra perioden 1537-1649 kan erklæres automatisk fredet etter denne loven, og kulturminner eldre enn 100 år under vann er også automatisk fredet. Kulturminner fra etter 1649 kan fredes gjennom enkeltvedtak med hjemmel i loven. Loven pålegger også kommunene og grunneiere ansvar for å ta hensyn til slike registrerte kulturminner og miljøer, og til å undersøke om slike finnes i områder for utbygging. I hht lovens §25 skal fylkeskommunen få tilsendt saker som omfatter vesentlig endring av fasader på bygning oppført før 1850, for uttalelse.
- **Fredet kulturminne/kulturmiljø** = Kulturminne/miljø fredet ved lov og kulturminner fredet ved særvedtak av Riksantikvaren. Midlertidig fredning kan foretas av fylkeskommunens kulturvernmyndighet. Både kommuner og enkeltpersoner kan foreslå kulturminner for fredning.
- **Vernet kulturminne eller kulturmiljø** er en betegnelse som eventuelt kan brukes om et kulturminne eller miljø som er sikret i juridisk bindende plan, enten med henvisning til plan- og bygningsloven eller kulturminneloven.
- **Verneverdig/bevaringsverdig kulturminne eller kulturmiljø** = registrert kulturminne/kulturmiljø med beskrevet verneverdi i henhold til et sett vernekriterier. Et kulturminne eller kulturmiljø kan være verneverdig uten at det er vernet eller fredet. Registreringen gir da rådgivende dokumentasjon som brukes ved vurdering og behandling av søknader om rivning, utbygging eller restaurering/vedlikehold. Kommunen kan sikre hensyntaken til verneverdige kulturmiljøer og kulturminner bedre og med juridisk binding ved utarbeidelse av kommuneplan og reguleringsplaner.
- **Automatisk fredede kulturminner** er kulturminner fra før reformasjonen, dvs. eldre enn fra 1537.
- **Nyere tids kulturminner** er begrepet som brukes om kulturminner fra etter 1537. Disse kan være fredet, vernet, verneverdige eller uten spesiell verneverdi ut fra samfunnets vernekriterier.

1.3 Ansvar og roller lokalt

Ansvar for kulturminner og kulturmiljøer ligger ut fra eierskapet hos **grunneier**. Det er derfor viktig at grunneiere både kjenner til og har respekt for det ansvaret det er å ha kulturminner på egen eiendom.

Denne planen fratar ikke grunneiere råderett over egen eiendom og endrer ikke på grunneiers ansvar for å søke kommunen dersom eiendommen ønskes omregulert, omdisponert eller bygninger og anlegg ønsket revet eller bygd om. Ved behandling av slike søknader eller reguleringsplaner, vil temaplanen og fagrapportens anbefalinger ligge til grunn som viktig dokumentasjon og vurderingsgrunnlag, både for kommunen og for fylkeskommunen. Det vil være en avveining om vernehensynet teller mer enn andre hensyn.

Ofte vil en rehabilitering med eventuelle bygningsmessige tilpasninger som sikrer fortsatt eller ny bruk være en god løsning både funksjonelt og vernemessig. Grunneiere med rehabiliteringsbehov for bygning av høy verneverdi, vil som følge av registreringen lettere kunne søke råd og tilskuddsmidler fra ulike kilder for å realisere vedlikehold. Fylkeskommunens kulturvernansvarlige kan gi råd og tips om slike muligheter.

Kommunen har ansvar på flere områder:

- **Som forvaltningsmyndighet** med ansvar for planer, byggesaker og tilskudd i hht. sentrale lover og regler, bl.a. plan- og bygningsloven. Dette ansvaret ligger i Lier på flere virksomheter: Sektor samfunn (overordnet nivå, kommuneplan mm), planseksjonen (reguleringsplaner, byggesaker) og landbruksforvaltningen (tilskuddsforvaltning, rådgivning). Buskerud fylkeskommune er en viktig og nødvendig høringspartner i alle plansaker, og i byggesaker som omfatter registrerte kulturminner.
- **Som eier og bruker** av kulturminner/bygg og anlegg. Her ligger ansvaret for bygg i hovedsak hos anlegg og eiendom, med praktisk utførelse via Lier drift. Ansvar for veianlegg og vann/avløpsanlegg ligger til VIVA. (Status vinteren 2015).
- **Som tilrettelegger og formidler** av kulturminner og lokalhistorie. Det er virksomheten Kultur og fritid som har et hovedansvar her, i stor grad i samarbeid med grunneiere, frivillige organisasjoner og andre offentlige aktører. Tilrettelegging av kulturminneinformasjon på kartverket samarbeides det med planseksjonen om. Også andre kommunale virksomheter tar et ansvar på dette området, bl.a. skoler, bibliotek og kulturskole.

Fylkeskommunen er en viktig samarbeidspartner lokalt, og kommer inn i lokale prosesser via høringer, som rådgivere, som mulig tilskuddsgiver og som samarbeidspartnere vedr. formidling.

Lokalt er det også naturlig å trekke fram **Lier Bygdetun og frivillige** som viktige bidragsyttere og samarbeidspartnere.

Liste over ansvar og roller i nasjonal og regional sammenheng ligger vedlagt.

1.4 Temaplanen som plangrunnlag og strategi

Denne temaplanen omfatter registrerte automatisk fredede kulturminner og nyere tids vernede og verneverdige kulturminner og kulturmiljøer. Temaplanen gir i seg selv ikke juridisk bindende vern, kun faglige vurderinger og tilrådinger. Først ved kartfesting og planbestemmelser innarbeidet i kommuneplan eller reguleringsplan vil nyere tids kulturminner eller hele kulturmiljøer ha fått en juridisk bindende vernestatus.

Deler av kulturmiljøene i fagrapporten er allerede planregulert, og dette er da tydeliggjort i denne temaplanen. Nye kommuneplan- og reguleringsplanprosesser får åpen medvirkning før endelige planvedtak. Ny kommuneplan for Lier ligger flere år fram i tid; det er planlagt en politisk drøfting om igangsettelse av ny planprosess høsten 2016, og om det da blir vedtatt igangsatt planarbeide, vil det normalt ta 2-3 år før ny plan foreligger. Reguleringsplanarbeider pågår fortløpende etter hvert som initiativ tas enten kommunalt eller via grunneiere og utbyggere.

For å sikre en langsiktig god forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer også fram til det kan fattes juridisk bindende planvedtak, er det i temaplanen utarbeidet forslag til retningslinjer for håndtering av prioriterte kulturmiljøer og kulturminner ved søknad om tiltak eller tilskudd. Det er også vurdert og foreslått ulike formidlings- og tilretteleggingstiltak for å sikre økt kunnskap og forståelse for kulturminner og kulturmiljøer, ikke minst ut til barn og unge, men også generelt.

1.3 Praktisk tilnærming – vern gjennom bruk

Vårt utgangspunkt er at det beste vern ligger i fornuftig bruk, dvs. en bruk som tar hensyn til de viktigste verdiene og kvalitetene ved kulturminner og miljø og sikrer vedlikehold og langsiktighet. Planen legger til grunn at ofte kan hensyn til kulturminner berike og gi viktige dimensjoner til utviklingsplaner.

Veiledning og samarbeid mellom grunneiere, kommune og vernemyndigheter står derfor sentralt i planen. Tidlig dialog er en nøkkelfaktor og et klart mål. Da må rutinene og rådgivningsmulighetene gjøres kjent. Fagmøter for grunneiere og andre berørte der kommunen og vernemyndighetene deltar, er foreslått som et virkemiddel i handlingsplanen.

Planen skal sikre at det gjøres grundige vurderinger av planlagte tiltak som kan komme i konflikt med vern med sikte på å finne gode løsninger, men i noen tilfeller vil fortsatt kulturminner kunne ofres for prioritert utvikling.

2 Mål

Temaplanen skal være kommunens strategidokument for kulturminner og kulturmiljøer i Lier.

Målet med temaplanen er å sikre god forvaltning over tid:

- Redusere tap av kulturminner og kulturmiljøer i Lier
- Sikre langsiktig vern og bruk av viktige kulturminner og kulturmiljøer i Lier

Temaplanen er i seg selv et viktig kunnskapsformidlingstiltak og skal være grunnlag for:

- Planoppfølging og stadfesting av saksbehandlingsrutiner for kulturminner og kulturmiljøer av særlig lokal verdi
- Prioritering av skjøtsel, bruk og formidling knyttet til utvalgte kulturminner og miljøer
- Å gjøre historien bak kulturminnene og stedene kjent for å øke interessen for lokalhistorie, kulturminner og kulturmiljøer

Følgende strategier er vurdert som hensiktsmessige:

- Økt oppmerksomhet og kompetanseutbygging av god kulturminneforvaltning via nettverkssamlinger og bygningsvernpris
- Samarbeide med grunneiere, Buskerud Fylkeskommunes kulturvernforvaltning og lokale foreninger og ildsjeler om dette

Følgende tiltak er vurdert som hensiktsmessige:

- Innarbeide de gode retningslinjene/rutiner for behandling av forvaltningssaker
- Innarbeide retningslinjer for hensynssoner i ny kommuneplan for Lier
- Prioritere ulike drifts- og formidlingstiltak
- Utvikle fast samarbeid med Lier Bygdetun
- Påse at vi setter av tid og ressurser til utviklingsprosjekter som er relevante

3. Status og vurderinger vedr. kulturminner og kulturmiljøer

Vi følger fagrapportens oppbygging, og omtaler derfor først de arkeologiske, automatisk fredede kulturminnene, deretter nyere tids kulturminner og endelig de bevaringsverdige kulturmiljøene.

3.1 *Automatisk fredede kulturminner*

De automatisk fredete kulturminnene er omtalt på fagrapportens s 14-56. Lier kommune hadde på registreringstidspunktet 870 registrerte kulturminner fra før 1537. Det registreres stadig nye. Innenfor bygdetunets eiendom ble det i 2013 funnet skålgroper som er en type helleristinger og derved er automatisk fredet. Etter at rapporten ble laget har det også bl.a. blitt registrert en stort nytt helleristingsfelt med flere store elgfigurer, trolig ca 8000 år gamle, ved Rv. 285 ved Tronbergfjella.

Alle kulturminner fra før 1536 er automatisk fredet med vernesone rundt. Flere av de sentrale eldste kulturminnene våre ligger innenfor de verneverdige kulturmiljøene som er trukket fram i fagrapporten. De fleste automatisk fredede kulturminnene ligger i LNF-områder i hht. kommuneplan og/eller reguleringsplaner.

Alle registrerte objekter er lagt inn på vårt sentrale kartverk og er derved synliggjort for alle der. I tillegg er de omtalt mer konkret på www.kulturminnesok.no. Kulturminnesøk er Riksantikvarens publikumsutgave a Askeladden – den nasjonale kulturminnedatabasen.

Lier kommune anser det som svært verdifullt og naturlig å knytte ytterligere tilretteleggings- og formidlingstiltak til noen av våre mest sentrale og egnede eldste kulturminner, og da i samarbeid med de fylkeskommunale vernemyndighetene og grunneierne. Fagrapporten foreslår hvilke synlige og fattbare fredede kulturminner/lokaliteter som anses riktigst å prioritere og med hvilke tiltak; 16 objekter som allerede er noe skiltet/tilrettelagt, 47 som allerede inngår i spesialområder og båndlagte verneområder og ytterligere 45 som er godt synlige og fattbare fredete lokaliteter.

Lier kommune har med dette som utgangspunkt et rikt monn av fredede kulturminner som det ideelt sett burde vært jobbet aktivt med å tilrettelegge, skjøtte og formidle informasjon om. Vi har pr. 2015 ingen kapasitet til å ta tak i alle disse - vi må prioritere. Med utgangspunkt i kommunens erfaring og våre etablerte tiltak og i tråd med anbefalinger fra fylkeskommunen, er det viktigste å opprettholde og videreutvikle tiltak knyttet til områder som allerede er tilrettelagt for besøk og formidling.

Forslag (se også handlingsplanen i kap 6):

- Videreført drift knyttet til Huseby-området og Pilegrimsveien.
Eventuelt vurdere utvidet formidling/opplevelseskvalitet ved utnyttelse av «potetkjeller» i søndre gravhaug, forutsatt samarbeid med både grunneier og fylkeskommune.
- Vedlikehold/evt. oppgradering av eksisterende skilt og brosjyremateriell knyttet til arkeologiske kulturminner i samarbeid med fylkeskommunen m.fl.
- Nytiltak: Tilgjengelighet og info/formidlingstiltak knyttet til nyfunnet helleristingsfelt ved Tronbergfjella (elgfeltet) som støttespiller for Buskerud fylkeskommune og i samarbeid med grunneiere m.fl.

3.2 Nyere tids kulturminner

Nyere tids kulturminner er innledningsvis omtalt i fagrapportens s 57-72. Hovedregistreringen med vurderinger ligger imidlertid i vedlegg der hvert enkeltobjekt er listet opp og verdivurdert i forhold til ni kriterier for deretter å sette en samlet «karakter» på hvert objekt. Det gjøres oppmerksom på at registreringene ikke har omfattet bygg og anlegg i utmark, og at det i tillegg til oppdateringer mht. tidligere SEFRAK-registrerte bygg kun er gått grundig gjennom innenfor de prioriterte og kartavgrensede områdene Lierstranda, Lierbyen, Lierskogen og Sylling, jfr. fagrapportens s 8-9. Registreringene er foretatt kun utendørs, dvs. for bygninger uten å se husene innvendig.

Av de 2200 registrerte enkeltobjektene fra nyere tid, har 496 objekter fått høy eller svært høy verneverdi og kun et fåtall er vedtaks- eller forskriftsfredet. Dette gjelder Stillesholmen, obeliskene på Tranby, Paradisbakkene, Lierbakkene (veimiljø) og Frogner prestegård (flere anlegg). Frogner kirke er ikke fredet etter kulturminneloven, men den er listeført, og det betyr at den behandles som om den var fredet av Riksantikvaren, slik også de øvrige kirkene våre behandles. Flere av disse enkeltobjektene med høy eller svært høy verneverdi, ligger innenfor fagrapportens utvalgte verneverdige kulturmiljøer, men ikke alle.

De registrerte enkeltobjektene omfatter ulike typer anlegg, men hoveddelen er bygg knyttet til landbrukseiendommer. Noen registrerte objekter kan knyttes til offentlig virksomhet (skoler, sykehjem, sykehus), industrivirksomhet og infrastruktur/transport, men her er mye av det gamle borte. Dette er naturlig siden mange industriminne og infrastruktur-minner enten er revet og erstattet av moderne anlegg og ny virksomhet, eller ligger som rester i utmark som ikke er omfattet av nyregistreringen.

74 enkeltbygninger og anlegg har i fagrapporten fått høyeste verdiskåring (etter de fredede). Av disse er flere i dag kommunalt eid: Haugestad, Hegg gamle skole m/anneks, Nordal skole, Egge skole, Frogner sykehjem, Gamle Heggbro (skystasjon) og Gamle Lier stasjonsbygninger. I tillegg eier kommunen portnerboligen og gjødselkjelleren som ligger innenfor kulturmiljøet Foss/Lier asyl (gamle Lier sykehus). Offentlig eid ellers: Gammel jernbanebro ved Lierbyen og Sylling, Sjøstad og Tranby kirke og Tranby kapell. Offentlige myndigheter forventes å gå foran med et godt eksempel mht. å ta vare på og hensyn til påviste kulturarvskvaliteter.

Ofte kan forventningene også omfatte privateide anlegg, som bl.a. gamle vei- og baneanlegg (Kongeveien, pilegrimsveien, jernbanetraseer...) og enkeltminner som Obeliskene på Tranby (der vi har en leieavtale) og kalkovnen i Merenmarka. Kommunen og fylkeskommunen kan spille en aktiv og løsningsorientert rolle i bedre vern av privateide bygg og anlegg. Eksempler på dette er generelt sett rådgivning til private eiere. Kommunen kan også tilrettelegge kontakt med sikte på praktisk samarbeid mellom eier og fagfolk/interessegruppe, slik vi gjorde i 2014 mht. Haugstua, som også står på lista over de 74 bygg og anlegg med høyest verneverdi. Fylkeskommunen har engasjert seg mht det privateide, bevaringsverdige kapellet/likhuset fra gamle Lier sykehus, og er innstilt på å bidra med investeringsmidler her.

Forslag til tiltak (se også handlingsplanen kap 6):

- Lier kommune vil bruke verneverdi-vurderingen aktivt i forvaltningsarbeidet framover via oppdaterte rutiner for saksbehandling av plan-, byggesaks- og tilskuddsbehandlingssaker i aktuelle virksomheter framover. Tidlig dialog er et virkemiddel/tilbud.

- For å øke oppmerksomhet og kompetanse mht nyere tids kulturminner og kanskje særlig bygningsvern, kan kommunen etablere ulike nettverksarenaer og en egen bygningsvernpris.
- Kommunalt eide bygg ivaretas og sikres aktiv bruk. Stasjonsbygningene i Lierbyen, Frogner sykehjem og portnerboligen ved gamle Lier sykehus prioriteres mht. å avklare ny bruk.
- Gjellebekk skanse sikres bedre gjennom kartlegging og tilrettelegging i forbindelse med jubileet i 2016.

3.3 Verneverdige kulturmiljøer

Fagrapporten peker på 29 særlig viktige kulturmiljøer i Lier, se s 73-171. Lier kommune legger til grunn at alle områder er faglig vurdert som verneverdige, men har – siden rapporten allerede er noen år - valgt å benytte anledningen til en mer konkret planmessig oppdatering og vurdering av områdene for å sikre best mulig praktisk nytte i kommende planbehandlinger. Lier Bygdetun var ikke innarbeidet i fagrapportens utvalgte kulturmiljøliste, men ble etterbestilt fra kommunen og fylkeskommunen som et kulturmiljø nr 30.

Lier kommune anerkjenner kulturmiljøkvalitetene for alle disse områdene, og vil legge fagrapportens vurderinger med kommunens kommentarer til grunn som del av et samlet beslutningsgrunnlag når nye planer skal lages. Vi kunne valgt å gjøre en bred overprøvende vurdering og prioritere strammere eller annerledes enn fagrapporten. Vi ser imidlertid at alle de beskrevne miljøene har sine kvaliteter og heller bør vurderes grundigere og opp mot andre hensyn når situasjonen skulle tilsi dette.

I eget vedlegg følger kommuneadministrasjonens kommentarer og vurderinger av de 30 prioriterte kulturmiljøområdene. For noen av områdene viser kommentarene at det allerede er fattet avgjørelser eller er presiseringer som avgrenser området i hht. fagrapporten eller avklarer forståelsen av hva vernehensynene består i, f.eks:

- For kulturmiljø 12 Foss (Lier Asyl)... , der deler av bebyggelsen allerede er revet og der vernemålet begrenses til å omfatte et redusert antall bygninger (bygningene C, F, K og Foss gård) samt parkanlegget mellom disse, for å gi inntrykk av kulturmiljøet slik det har vært i nærmere 100 år, slik også gjeldende reguleringsplan fastslår.
- For kulturmiljø 15 Gjellebekk, der deler av området nord for Høgdabakkene er regulert til industri/næring og er godkjent utbygd, men med hensyntaken og avgrensning ifht. kjente/synlige rester etter Gjellebekk skanse som i 2016 har 300 års jubileum, og er et nasjonalt kulturminne.
- Flere kulturmiljøer er relativt store i avgrensning, f.eks. kulturmiljøene 6 Huseby, 7 Eik/Frogner/Hval, 17 Lierskogen og 19 Sylling/Hørte bro. Her er det ikke en utfordring for kulturmiljøet at det drives aktivt jordbruk slik det i stor grad gjøres i dag, tvert om er dette gunstig da gjengroing og mangel på synlighet er lite ønskelig. Områdehensynet vil her i større grad være å redusere og tilpasse nedbygging og å være særlig aktsom i forhold til mulige funn ved graving. Tidlig dialog vil være særlig viktig ved planer om utvikling av slike områder.

Forslag til tiltak:

- Vurdere fagrapportens områder videre og innarbeide de viktigste kulturmiljøene i kommende kommuneplan som hensynssoner med tilhørende retningslinjer.
- Aktivt benytte temaplanens og fagrapportens vurderinger som grunnlag for saksbehandling og reguleringsplansarbeider.
- Ta ansvaret å verne gjennom bruk knyttet til at kommunen selv er deleier innenfor område 10 (gamle) Lier stasjon med meierigården og Haugestad, og område 12 Foss (gamle Lier sykehus).
- Gjøre prioriteringer mht. drift, skjøtsel og formidling med utgangspunkt bl.a. i de 30 verneverdige kulturmiljøenes tilgjengelighet og verdi for allmenheten.

4. Planoppfølging og saksbehandlingsrutiner

4.1 Innarbeidelse i kommuneplan og reguleringsplaner

Temaplaner gir i utgangspunktet ikke rettslig vern, men gir faglig bakgrunnsinformasjon og vurderinger som er praktisk nyttig i forhold til kommende planprosesser og håndtering kulturminner og miljøer ved søknader om tiltak og søknader.

Det er først gjennom kommuneplanens arealdel vi kan sikre rettslig vern på overordnet nivå. Lier kommune forutsetter at temaplanen tillegges betydelig vekt ved vurderingen av hvilke områder som legges inn som hhv. hensynssone kulturlandskap og hensynssone kulturminne/kulturmiljø ved neste revisjon av kommuneplanens arealdel. I denne planprosessen vurderes både det enkelte kulturmiljøområdet, avgrensningene og retningslinjer og planbestemmelser mer konkret. I kommuneplanen fastsettes også tilhørende retningslinjer for bl.a. hensynssoner for bevaring.

Noen av kulturminneområdene er allerede detaljregulert i dag, noen med reguleringsformål som ivaretar vernehensyn, andre uten slik hensynstaken. Det samme gjelder for enkeltkulturminner/bygg, der noen av de enkeltkulturminnene som i fagrapporten er vurdert som verneverdige gjennom regulering allerede er sikret vern, mens andre ikke er det. Lier kommune forutsetter at ved nye reguleringer skal temaplanen tillegges betydelig vekt ved vurderingene og avveiningene som må gjøres.

I foreliggende plan er dagens planstatus og problemstillinger beskrevet og i noen grad også kommentert for de beskrevne kulturmiljøene fra fagrapporten. Plankommentarene supplerer de faglige vurderingene, og samlet gir dette det vurderingsgrunnlaget som vil brukes framover. Planen trekker også fram noen få enkeltkulturminner som er kommentert spesielt. Et stort antall enkeltkulturminner er listet opp og verdivurdert ut fra flere verdivurderingskriterier i fagrapporten, og vil følges opp med dette som grunnlag. Enkeltojekter med vernestatus A og B må i særlig grad sikres, men også objekter som har særlig høy verneverdi og formidlingskvaliteter på et eller flere av vernekriteriene.

4.2 Saksbehandlingsrutiner

Lier kommune har laget faste retningslinjer for behandling av forvaltningssaker som omfatter kulturminner og kulturmiljøer omtalt i planen og fagrapporten som en sikkerhet for at vi aktivt benytter foreliggende dokumentasjon og vurderinger ved søknader om tiltak og tilskudd mm. Disse retningslinjene er i og for seg ikke nye, de benyttes allerede i kommunal forvaltning. Vi trekker dem imidlertid fram gjennom denne planen for å gi større åpenhet og forutsigbarhet.

4.3 Fra bekymring til mulighet

Mange grunneiere har gitt uttrykk for bekymring ifht. begrensninger og kostnader mht. utvikling av eiendommer innenfor de 30 kulturmiljøene og også mht. enkeltkulturminner.

Planen klargjør hvilke hensyn det er ønskelig at grunneiere legger vekt på i sin forvaltning og eiendomsutvikling. Det vil fortsatt være nødvendig med bygge- og rivesøknader samt krav om regulering i hht. ordinært gjeldende regler og krav. Ved behandling av slike søknader eller reguleringsplaner, vil temaplanen og fagrapportens anbefalinger ligge til grunn som viktig dokumentasjon og vurderingsgrunnlag, både for kommunen og for fylkeskommunen, men det vil fortsatt være rom for avveininger ifht andre hensyn.

Planen gir et bedre grunnlag for å avveie hensyn enn vi hadde før planen, og synliggjør bedre hvilke muligheter som finnes for å kombinere vern og bruk. Gode eksempler finnes på at hensyn til vern og ny bruk av verdifulle kulturminner kan berike utviklingsplaner.

Grunneiere med rehabiliteringsbehov for bygning av høy verneverdi, vil som følge av registreringen lettere kunne søke råd og tilskuddsmidler fra ulike kilder for å realisere vedlikehold. Ved ønske om mer omfattende utviklingsplaner vil også konkrete forhåndsdrøftinger med forvaltningsmyndighetene og fagkyndige ellers, kunne gi gode løsninger og forutsigbarhet.

Fortsatt vil det likevel være mulig å få tillatelse til å fjerne kulturminner dersom andre hensyn samlet sett også av planmyndighetene vektlegges som tyngre enn vern.

Tips til grunneiere

Følgende instanser og nettsider kan være nyttige å sjekke ut for grunneiere med kulturminner:

- Fylkeskommunens kulturvernansvarlige kan gi råd og tips, og bør trekkes tidlig inn.
- Buskerud bygningsvernsenter som bl.a. holder kurs i tradisjonshåndverk og har oversikt over håndverkere som har gjennomført opplæringsprogram i tradisjonshåndverk – www.buskerudbygningvern.no
- Riksantikvaren - www.ra.no
- Kulturminnefondet – www.kulturminnefondet.no
- Bygg og bevar, oversikt over håndverksbedrifter – www.byggogbevar.no
- Varsomt, et nettsted om varsom istandsetting av gamle hus – www.varsomt.org

5. Drift, skjøtsel og formidling

5.1 Status

Lier kommune eier flere kulturminner som derved driftsmessig ligger til kommunen. Noen av dem er særlig nevnt i foregående kapitler.

Lier kommune ønsker å gjøre lokalhistorie, kulturminner og kulturmiljøer godt kjent for innbyggere og besøkende, som del av Liers historie og identitet og som opplevelseskvaliteter ved turer i Lier. Kommunen benytter ulike tiltak for å oppnå dette. Pr. 2015 har vi følgende aktive hovedtiltak:

- Fast tilskudd, samt fast og prosjektorientert formidlings- og arrangement-samarbeid med Lier Bygdetun
- Drift av Lars Sørums samlinger
- Skjøtelsavtale og kommunal skjøtsel av Husebyområdet med gravhauger og brønn. Parkeringsplass, skilt og hellelagt sti er anlagt for å sikre tilgjengelighet og formidling.
- Informasjon gjøres enkelt tilgjengelig via nettsider og ulike nett-applikasjoner, bl.a. www.lieropplevelser.no
- Det lages brosjyrer og settes opp skilt der dette er naturlig. Vi har i dag 12 temaer dekket via brosjyrer, og skilt satt opp langs Lierbanen, Pilegrimsleden og ved mange av våre kulturminner ellers.
- Arrangementer og turopplegg gjennomføres som interessevekkere, bl.a. Ukas kulturminnepost i samarbeid med Lierbygde O-lag, pilegrimsvandring og «Tidsreisen» - en ferieuke med læring gjennom opplevelser/deltakelse, kulturformidling om kulturminner og husflidstradisjoner i tidsriktig miljø.
- Ulike undervisningsopplegg tilrettelegges for skoler som del av den kulturelle skolesekken, bl.a. fast «Lier rundt»-tur for 3-4. klasser, Skolestue og utstillinger Lier Bygdetun for 6. klasser, arkitektur/bygningshistorisk vandring for 9. klasser og utlånt opplegg knyttet til Huseby/St.Hallvardhistorien (småskolen).

Det finnes mye informasjon om kulturminner på spesielle nettsider som bl.a. www.historieboka.no (Buskerudhistorie), www.kulturminnesok.no og www.digitalefortellinger.no.

Mye samarbeid

Alle tiltak som berører private eiere, gjennomføres i samarbeid med grunneierne. Det samarbeides med andre aktører der dette er naturlig eller nødvendig. Lier Bygdetun er Liers viktigste formidlingssted for kulturarven, og Lier Historielag, Lier Husflidslag og Frogner kirke/menighetsråd er blant de sentrale organisasjonspartnerne. Friluftsgruppa knyttet til Lier Frivilligsentral bidrar med skilting og rydding på oppdrag fra kommunen.

Buskerud fylkeskommune er en offentlig hovedsamarbeidspartner, særlig knyttet til automatisk fredede områder/kulturminner, og har gitt tilbud om «minnefinnekurs» til skolene der elevene har fått opplæring og befaringer knyttet til lokale kulturminner, arkeologi og sett etter mulige nye funn i eget nærmiljø.

5.2 Drift og skjøtsel – prioriteringer og utviklingstiltak

Dette er som nevnt over i utgangspunktet et eieransvar. Lier kommune er selv eier av flere kulturminner og deler av flere kulturmiljøer jfr. kap. 3.2 og 3.3.

De fleste kulturminner og kulturmiljøer er i privat eie. Lier kommune kan inngå avtaler mht. drift og skjøtsel, inkludert skilting, der dette bidrar til å sikre allmenheten en bedre tilgjengelighet og økte opplevelsesverdier, og der kulturminnet eller kulturmiljøet er av en slik betydning og kvalitet at dette prioriteres. Slike driftsavtaler har vi pr 2015 for Lier Bygdetun, Husebyområdet og Obelisken (leie), i tillegg til avtaler knyttet til ren skilting.

I fagrapporten er det anbefalt at Lier kommune prioriterer videre drift og skjøtsel av kulturminner/kulturmiljøer som allerede er skiltet og tilrettelagt, som Husebyhaugene, Gjellebekk skanse og obelisken, Eggehaugene, Brastadrøysene, pilegrimsleden, Paradisbakkene/Kongeveien... Endelig viser fagrapporten til 45 synlige og automatisk fredede lokaliteter hvor fattbarheten er høy eller svært høy, og som derved vil egne seg for tilretteleggingstiltak. I etterkant har vi også fått nye kulturarv-severdigheter som helleristingene av elg ved Rv 285.

Før noe kan gjøres på nye områder må avtaler om ansvar og tiltak inngås. Noen steder vil det kunne være tilstrekkelig med enkle tilretteleggingstiltak som rydding og skilt, andre steder er det potensial for og tanker om en mer omfattende tilrettelegging, der det bl.a. bør ryddes adkomst/parkering/sti, gjøres rehabiliteringstiltak eller andre «byggerier». Vi må prioritere ut fra kapasitet og ressurser.

Prioriteringer knyttet til fysisk tilrettelegging framover:

- Avklare fremtidig bruk (som bidrag til vern) av kommunalt eide bygg omfattet av planen, bl.a. portnerboligen ved gamle Lier sykehus, etterbruk av Frogner sykehjem og godslageret på gamle Lier stasjon.
- Tilrettelegging rundt helleristingsfeltet ved Tronbergfjella, som støttespiller til Kulturhistorisk museum og Riksantikvaren, samt Buskerud fylkeskommune.
- Enkel skilting på flere lokalhistorisk interessante steder, der vi kan få gode samarbeidspartnere hos grunneiere og frivillige, evt. også fra fylkeskommunen.
- Utrede som utviklingsprosjekt mulig bruk av «potetkjeller» i søndre gravhaug på Huseby, som et opplevelsesrom knyttet til historien for stedet. Må først avklare samarbeidspartnere og vilje til kostnadsdekning.

5.3 Formidlingstiltak – prioriteringer framover

Hovedmål:

- Alle innbyggere i Lier skal ha enkel tilgang til informasjon om kulturminner og lokalhistorie, og kjenne til et eller flere kulturminner i sitt nærområde.
- Grunneiere og kommuneforvaltning skal ha relevant og enkelt tilgjengelig informasjon om de fysiske kulturminner og kulturmiljøer som er registrert slik at hensyn så langt mulig kan tas for å bevare viktig kulturarv for ettertiden.
- Grunneiere og kommuneforvaltning bør ha en særlig våkenhet for nyregistreringer i områder der det allerede er gjort funn.

Målgrupper:

- Barn og unge
- Det generelle publikum
- Grunneiere
- Kommuneforvaltningen og folkevalgte

Mange mulige tiltak er framkommet i planprosessen (usortert rekkefølge!):

- **Brosjyre om kulturminner-og kulturmiljøer.** Produsere en liten brosjyre som forteller om kulturminner generelt og kulturvernplanen spesielt og med henvisning til hvor man kan hente informasjon på nett.
- **Nettinformasjon videreutvikles.** Gjøre informasjon knyttet til kulturminner og kulturmiljøer enklest mulig tilgjengelig på kommunens kartverk og kommunens nettsider.
- **Utvidet og forbedret undervisningsopplegg på Lier Bygdetun:** Grunnskolene i Lier har uttrykt ønske om endret/videreutviklet tilbudet formidling av kulturarven knyttet til skolebesøk for 6. klasse. «En gammeldags skoletime» vil videreføres og årets utstilling og tilbudet på bygdetunet ellers vil bli videreutviklet og oppgavesupplert med tanke på skolebruken.
- **Skolepakker for hver skolekrets** med tilrettelagt pedagogisk opplegg for bruk i undervisning og prosjekter knyttet til kulturminner, kulturmiljøer og lokalhistorie i eget nærmiljø i Lier. I nylig vedtatt plan for Den Kulturelle Skolesekken i Lier 2014/15 – 2018/19 heter det: «Det utvikles egne opplegg rundt kulturminner og arkitekturhistorieske perler i hver skolekrets sitt nærmiljø i løpet av planperioden. Diss går inn i samlingen av undervisningsopplegg som skolene kan benytte seg av.» I samme plan er følgende mål og ambisjon definert: «Kommunen prioriterer egenproduserte tiltak i formidling knyttet til lokal kulturhistorie, visuell kunst og arkitektur.»
- **Gjellebekk skanse 300 år i 2016:** Det foreligger planer om å sette opp et historisk spill knyttet til Gjellebekk skanses betydning og historien om den store nordiske krigen. Jubileet er en fin anledning til å gjøre stedet og historien bedre kjent.
- **Geocaching:** Orienteringsaktivitet, en moderne form for skattejakt, familievennlig og spennende også for ungdom og andre som ønsker mål for turen. Et nasjonalt og internasjonalt tilbud som organiseres via internett. Det legges ut fysisk en boks (en cache) med en loggbok og ofte en «skatt/gave» (perle, mynt ol.) Fakta om stedet, bilde og koordinater legges ut på nettstedet. Vi ønsker å legge ut cacher ved kulturmiljøer og kulturminner med svært høy verdi

fra planen, etter avtale med grunneierne. Søke tilskudd eksternt. Bruke www.lieropplevelser.no som en markedsføringsplattform for dette.

- **Digitale spill/skattejakt/tegnaserier?** Dagens barn og unge bruker digitale flater / verktøy. Opplæring og informasjon om lokalhistorie og kulturminner bør også finnes i digital form, gjerne inspirert av tegneserier og historiske rollespill tv-serier. Vi foreslår å bruke noen av våre kulturmiljøer som utgangspunkt for å lage et digitalt spill, rettet mot barn eller ungdomsskolen.
- **Tilrettelegging rundt helleristingsfeltet med elg ved Tronbergfjella.** Et nasjonalt viktig og unikt funn. Tilgjengeligheten bør sikres, og skilting gjennomføres. Forutsetter Buskerud fylkeskommune som utviklingsmotor ut fra kulturmiljøets nasjonale og regionale betydning og potensiale.
- **Bygningsvernpris.** For å øke interessen for bygningsvern og målsetningen om vern gjennom bruk, kan det opprettes en bygningsvernpris som vurderes samtidig med byggeskikkprisen og deles ut når det er grunnlag for det. Prisen er en plakett.
- **Nettverkssamlinger og veiledning**
Proessen knyttet til planarbeidet har avklart behovet for å kunne holde noe mer faglig kontakt på tvers av fagmiljø, forvaltningsnivåer og ifht. grunneiere og interessemiljøer.
Lier kommune kan ta initiativ til to nye arenaer som forsøksvis møtes årlig:
 - Kommunalfaglig dagnettverk på tvers av virksomheter, gjerne i samarbeid med fylkeskommunen
 - Åpent kveldsnettverk bl.a. for grunneiere og lokalhistorisk interesserte, i samarbeid med Lier Bygdetun.
- **Historiske vandringer.** Utvikle konseptet med historiske vandringer på noen utvalgte steder og tider av året med innlagte historiske opplevelser, gjerne i samarbeid med lokale foreninger. Innhold: En forteller, lokale skuespillere/aktører.
- **Husebyhaugene/St.Hallvard – et viking/St.Hallvardsenter i potetkjeller søndre gravhaug.** Et nasjonalt kulturminne med stort utviklingspotensial og sammensatt/viktig historie. Forutsetter avtale med grunneier og tillatelse fra vernemyndigheter. Vil kreve en større investering og noe driftsmidler. Buskerud fylkeskommune bør inngå som utviklingsmotor ut fra kulturmiljøets nasjonale og regionale betydning og potensiale.
- **Liers historie – bind 7/ 1900-tallet.** Mange savner en videreført samlet lokalhistorie for 1900-tallet, dvs. i forlengelsen av Lier historie bind 1-6 som avsluttes ca 1914. Mye har skjedd i Lier siden den gangen. En god del er dokumentert via ulike lokalhistoriske bøker og skrifter, bl.a. i regi av Lier Historielag og lokalhistoriske forfattere som John W. Jacobsen. Mye ligger også allerede på ulike nettsider. Men en samlet framstilling finnes ikke. En slik jobb vil kreve mye arbeid, erfaringsmessig sett fra andre tilsvarende prosjekter, i størrelsesorden to årsverk. Dokumentasjonen kan deretter trykkes i bokform eller kun gjøres tilgjengelig på nett. Ligger utenfor temaet for denne planen, som er knyttet til de fysiske kulturminnene. Må evt. utredes nærmere i egen sak.
- **Historiske quiz / fotokonkurranse, Kulturminneløyper eller Kulturminneatlas?**

Kapasitet og økonomi avgjør!

Lier kommune har begrensede administrative, driftsmessige og økonomiske ressurser til å kunne gjennomføre tiltak, men ønsker å bidra til å gjøre kulturminner og lokalhistorie best mulig kjent

innenfor de mulighetsrammer som til en hver tid finnes. Pr. vinteren 2015 har Kultur og fritid deler av ½ årsverk med ansvar for kulturvern, formidling og arrangementer, og vi kan bruke i størrelsesorden kr 50-100.000 årlig på tiltak de første par årene med dagens budsjetter. Samarbeid med andre og eksterne tilskuddsmidler vil gjøre handlingsrommet større, og vil derfor være strategier vi aktivt bruker.

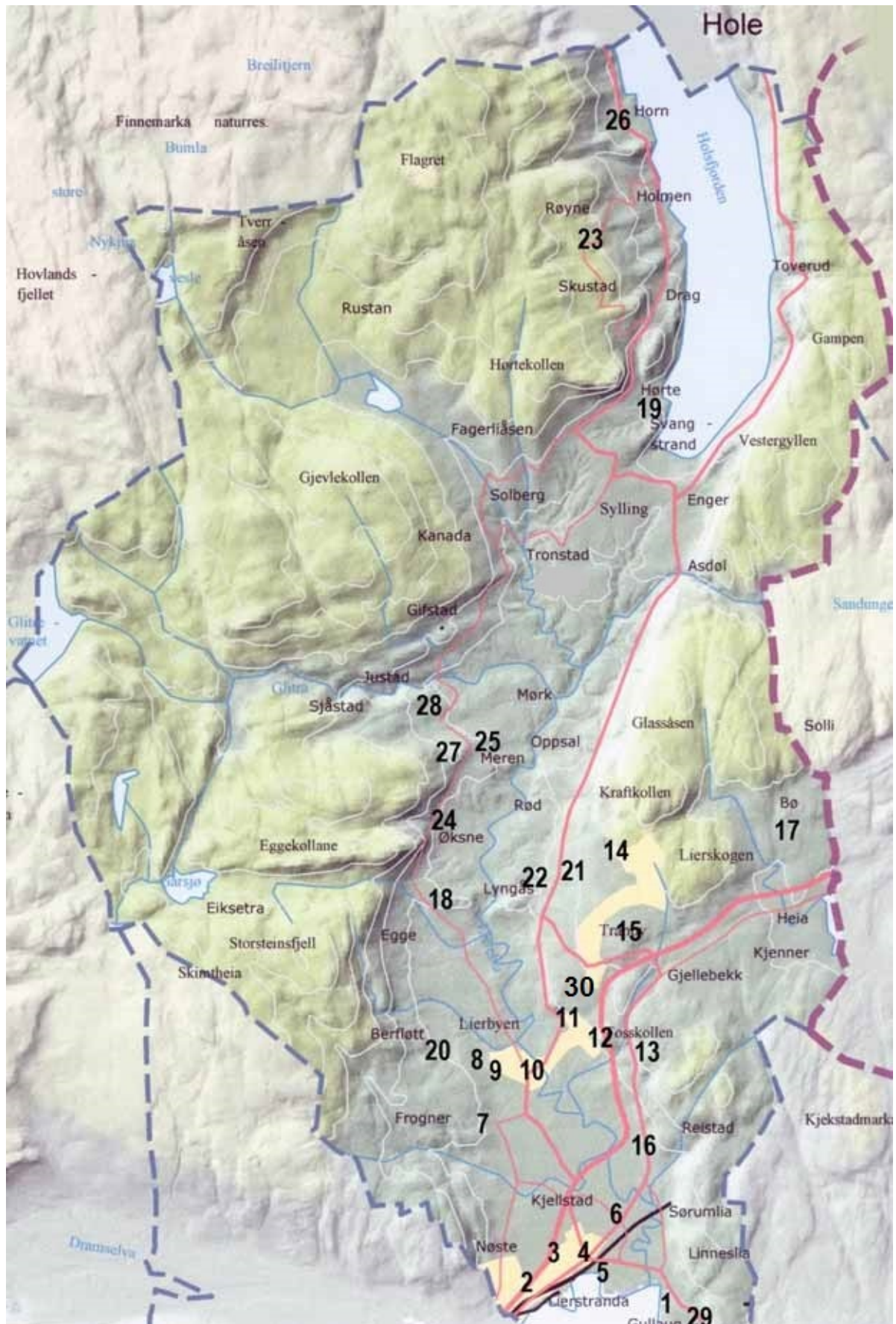
Prioriteringer framover

- Det forutsettes at eksisterende formidlingstiltak videreføres.
- Planen og de faglige vurderingene må gjøres kjent på relevant vis både for grunneiere og for innbyggere og andre interesserte, samt for kommuneforvaltning og folkevalgte. All kartrelatert informasjon legges ut på kommunens kartverk. Planen og grunnlagsmaterialet legges lett tilgjengelig på nett. Brosjyre og henvisningsannonser lages. Dette er første hovedoppgave etter at planen er vedtatt.
- Samarbeid om drift og utvikling av Lier Bygdetun vil være en fast hovedprioritet fra kommunens side. I samarbeidet ligger bl.a. gjennomføring av ulike familiearrangementer og formidlings-tilbud. Nytt undervisningsopplegg for skolene er allerede «bestilt» via plan for den kulturelle skolesekken i Lier.
- De øvrige prioriterte kulturmiljøene jfr vedlagte temaplan og enkeltkulturminner med særlig potensiale for formidling, sikres skrittvis bedre mht. tilgjengelighet og formidling i samarbeid med vernemyndigheter, grunneiere og foreninger med første prioritet de første årene på:
 - Helleristingsfeltet med elgfigurer ved Tronbergfjella, være støttespiller for dette
 - Gjellebekkområdet, for 2016 bl.a. markering av Gjellebekk skanse 300 år i samarbeid med frivillige og fylkeskommunen
- Skolepakker for hver skolekrets med tilrettelagt pedagogisk opplegg for bruk i undervisning og prosjekter knyttet til kulturminner, kulturmiljøer og lokalhistorie i eget nærmiljø i Lier.
- Et opplegg med nettverkssamlinger forsøkes over en periode på minst tre år.
- En bygningsvernpris etableres.
- Årlig politisk melding avgis som en oppfølging av temaplanen. Kan innarbeides i andre rapporter der dette er naturlig.

6. Handlingsplan for kommunen – nye prioriteringer

Nr	Tiltak	Ansvar	Når
1	Legge ut planen på nettsider og informere om dette via brosjyre, henvisningsannonse mm	Kultur og fritid	Umiddelbart etter at planen er vedtatt
2	Oppdatere kommunens kartverk mht. planregistreringene	Planseksjonen i samarbeid med Kultur og fritid	Innen 1.09.2015
3	Ta i bruk kommunale rutiner for saksbehandling og forvaltningssaker	Planseksjonen, Landbruksforvaltningen m.fl.	Umiddelbart etter at planen er vedtatt
4	Gjennomføre to årlige nettverkssamlinger: En fagsamling på dagtid for kommunalt ansatte og en fagsamling på kveldstid for grunneiere og interesserte ellers	Kultur og fritid i samarbeid med bl.a Buskerud fylkeskommune	Første samling innen utgangen av 2015
5	Etablere en bygningsvernpris	Planseksjonen	Først utdeling i 2017?
6	Avklare ny bruk og sikre opprusting av portnerboligen ved gamle Lier sykehus	Kultur og fritid i samarbeid med Anlegg og eiendom m.fl.	Innen utgangen av 2015
7	Rehabilitering av eksisterende skilt bl.a. på Lierbanen	Kultur og fritid	Innen utgangen av 2015
8	Nytt undervisningsopplegg ved Lier Bygdetun	Kultur og fritid i samarbeid med Lier Bygdetun og skolene	Innen 1.07.2016
9	Nytt undervisningsopplegg vedr. kulturminner og kulturmiljøer tilpasset hver skolekrets	Kultur og fritid m.fl.	Innen 1.07.2016
10	Markere Gjellebekk skanser 300 år i 2016	Kultur og fritid m.fl.	Innen utgangen av 2016
11	Avklare ny bruk av hhv. godslageret ved gamle Lier stasjon og Frogner sykehjem	Anlegg og eiendom	Innen utgangen av 2016?
12	Nye skilt på prioriterte steder	Kultur og fritid m.fl.	Fortløpende
13	Vurdere og innarbeide de viktigste kulturmiljøene i kommende kommuneplan, som hensynssoner med tilhørende retningslinjer	Sektor samfunn	Ved neste kommuneplanprosess, etter 2016

Oversiktskart kulturmiljøer

STATUS OG KOMMUNALE VURDERINGER PR. VINTEREN 2015 VEDR. 30 BEVARINGSVERDIGE KULTURMILJØER I LIER

Beskrivelsen starter med inngressteksten fra fagrapporten (i skravur), og suppleres så med korte kommunale kommentarer.

Kulturmiljø 1 – Nordre Gullaug (høy bevaringsverdi)

Gården Nordre Gullaug inntar en sentral posisjon i bygdas historie. Den yngre historien er knyttet til Haaøen fabrikk og Norsk Sprængstofindustri (Dyno) som fra 1916 bygde ut en betydelig produktionsvirksomhet på Gullaug. Hovedbygningen på Nordre Gullaug var da direktørbolig for virksomheten. Kulturmiljøet omfatter gården og bedriftens kontorbygg med tilhørende portbygninger.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Avsatt til fremtidig næringsvirksomhet i ny kommuneplan. Landbruksarealet skal bevares. Krav om utarbeidelse av kommunedelplan/områderegulering i tillegg til detaljregulering. Bør da sikre vern av bygninger og anlegg her.

Kulturmiljø 2 – Lierstranda (middels bevaringsverdi)

Lierstranda vokste fram som forstad til Bragernes (Drammen). Bebyggelsen ble reist langs hovedveien til Christiania og fikk etter hvert en urban og tettbygd karakter. Den eldste bebyggelsen går tilbake til 1700-tallet, men som helhet preges området av en sterk utvikling i tiden omkring 1900. Landets første kongevei er stedets ryggmarg. Midt i området ligger et interessant løkkeanlegg.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Er avsatt til boligbebyggelse og næring i kommuneplanen. Regulert til vei-, forretnings og boligformål.
- Andre kommentarer: Et område med mye aktivitet fra før 1500-tallet, men det meste av kulturminnene er borte eller ødelagte. Bevaringsverdig låve i Michely-Høvikanlegget, ligger skult inne i det synlige låvebygget.

Kulturmiljø 3 – Jensvoll (høy bevaringsverdi)

Tunet på Jensvoll er anlagt som et åpent firkanttun på sletta ned mot Lierstranda. Dagens gårdsanlegg er utformet av en av de mange byborgere som før midten av 1800-tallet bygde lystgårder hvor man kunne praktisere et moderne landbruk og kombinere dette med behovet for et fristed utenfor byen. Hovedbygningen er en av meget få som ble reist i depresjonspårene omkring 1820-30, er meget tidstypisk og en representant for et sjeldent stiluttrykk.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Avsatt som LNF-område i kommuneplanen. Er regulert til jordbruk.
- Andre kommentarer: Var tidligere drevet som gård via Statens gartnerskole og seinere Lier videregående skoles naturbrukslinje. Fremtidig drift er uavklart.

Kulturmiljø 4 – Frydenlund (svært høy bevaringsverdi)

Frydenlund ligger like vest for Amtmannsvingen på Lierstranda. Kulturmiljøet dekker kulturminner fra vikingetid, middelalder og nyere tid, hvorav lystgården og parken fra 1700-tallet tillegges svært høy

verdi. I 2005 ble området regulert til bevaring, og avgrensningen av kulturmiljøet er det samme som for spesialområdet.

Kulturmiljøets høye verdi knytter seg til kunnskap om vikingetidens gravskikk og produksjon ved kysten (ca 800-1350 e.Kr.). I parken øst for lystgården finnes et gravfelt med to gravhauger, samt et eldre veifar. Like vest for området er det gjort arkeologiske undersøkelser av et produksjonsanlegg av ukjent karakter, trolig fiskerøkeri. Resterende jordbruksareal har også svært høyt potensial for nye funn.

Frydenlund ligger som et knutepunkt mellom ferdselsårer midt på sletta og med frontal og dominerende beliggenhet mot kongeveien og fjorden. Gården har en sterk posisjon i Liers nyere historie, takket være markante eiere og anleggets monumentale karakter...

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Avsatt som LNF-område i kommuneplanen. Regulert som bevaringsverdig bebyggelse.
- Andre kommentarer: Har et 20m grøntbelte som skjerner mot industriområdet. Skjulte gravhauger, veianlegg og gravfelt i området. Gården har vært sentral i Liers historie, bebodd av amtmenn i 70 år. Er i dag lite kjent og tilgjengelig. Selve lystgården er et flott anlegg som godt kunne vært vist fram, og hagen kunne også blitt en historisk perle ved tilbakeføring til opprinnelig «engelsk hage».

Kulturmiljø 5 – Gilhus (høy bevaringsverdi)

Gilhus har et av de best bevarte eldre gårdsanleggene i nedre del av Lier. Anlegget fra 1860-årene representerer første fase av sveitserstilen og har alle nødvendige innhus og driftsbygninger bevart. Gården var utgangspunkt for en rekke industrivirksomheter på 1800-tallet. Anlegget med tilhørende park utgjør et markant landemerke på Gilhusstranda.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Avsatt som LNF-område i kommuneplanen. ¼ av eiendommen i nord er båndlagt for regulering til veiformål (Rv 23).
- Andre kommentarer: Godt bevart. Bygg i senempire/aller tidligste sveitserstil.

Kulturmiljø 6 – Huseby (svært høy bevaringsverdi)

Huseby ligger like ved Rv 282 vest for Lierelva, om lag 1 km nordøst for Amtmannssvingen. Kulturmiljøet har kulturminner fra både jernalder, middelalder og nyere tid, og omfatter tunene på Søndre og Nordre Huseby og Øgården, samt deler av jordene omkring gravhaugene og det gamle elveleiet. Kulturmiljøets svært høye verdi /fra forhistorisk tid og middelalder/ knytter seg til kunnskap om yngre jernalders (550-1030 e.Kr) bosetting og gravskikk, gårdens funksjon som kongelig administrasjonssenter, og middelalderens (1030-1536 e. Kr) kirkesteder. På gården finnes to storhauger, men en storhaug skal /også/ ha blitt fjernet i 1823. Det finnes også steiner etter en kirkebygning på tunet, og under den søndre hovedbygningen er det funnet spor etter hvelv og en mulig kirkegård. St.Hallvardbrønnen på tunet skal senere ha vært et viktig knutepunkt for pilegrimer på ferd gjennom Lier.

De to Husebygårdene har også en bebyggelse som viderefører stedets stolte historiske tradisjoner. Det meste av bebyggelsen er likevel ikke spesielt gammel, men hører hjemme i sveitserstilstradisjonen

på slutten av 1800-tallet. Kulturmiljøet omfatter også et yngre og godt bevart sveitserstilsanlegg på Øgården nordøst for det historiske høvdingsetet.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Avsatt som LNF-område i kommuneplanen. Flomfare i området Huseby-Øgården.
- Andre kommentarer: Flere viktige registrerte og fredede kulturminner. Pr i dag godt bevart og skjøttet, og med tilrettelagt anlegg og informasjon knyttet til gravhaugene og brønnen. Dette er et svært viktig kulturhistorisk område med fine kulturminner, særegen og nasjonal historie og et stort potensial mht. ytterligere spesiell tilrettelegging, bl.a. i tilknytning til potetkjeller i søndre gravhaug der det kunne vært etablert et utstillings/opplevelsesformidlende lokale. Kulturmiljøet ligger i LNF-område og med aktiv og utviklingsorientert gårdsdrift. Vernehensynet bør ikke være til hinder for fortsatt rasjonell hagebruks-/gårdsdrift. Det er særlig etablering av bygg/anlegg og drift som vil «lukke» for synlighet og sammenheng rundt kulturminner og miljø som er viktig å verne mot. Bør vurdere om området bør utvides noe med dette som utgangspunkt. Bør også vurdere hvordan trafikken kan reduseres på vei gjennom området.

Kulturmiljø 7 – Eik/Frogner/Hval (svært høy bevaringsverdi)

Gårdene Eik, Frogner og Hval ligger på høydedraget vest for Lierbyen. Kulturmiljøet dekker kulturminner fra jernalder, middelalder og nyere tid, og er vurdert å ha svært høy verneverdi. Det meste av kulturmiljøet er båndlagt for vern i gjeldende reguleringsplan, men for å dekke alle gravminnene er det noe utvidet mot nordvest. Derimot omfattes ikke ravedalene mot nordøst. Kulturmiljøets svært høye verdi knytter seg til kunnskap om jernalderens (500-1030 e.Kr) bosetning og gravskikk og til middelalderens (1030-1536 e.Kr) kirkesteder. På høydedraget ved Eik-gårdene er det to storhauger, og flere mulige gravhauger er fjernet. Både på Hval og på Frogner ble det anlagt kirker i middelalderen, og i tilknytning til kirkestedene er det også påvist gamle veifar. Frogner med kirken og kirkegården er bygdte gamle sentrum. Kirken fra 1694 med tilhørende kirkegård og fredet prestegård er blant de viktigste kulturminnene i kommunen. Kulturlandskapet som strekker seg fra Hval i sør til Eik i nord, danner en verdig historisk ramme om kulturstedet. Eikgårdene har eldre bebyggelse som underbygger opplevelsesverdien av dette landskapet.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Avsatt som LNF-område med særlig landskapshensyn i kommuneplanen. Prestegården (hovedbygg, sidebygg og stabbur) og gravhauger er fredet, og kirken er listeført. Kirken med kirkegården er regulert til offentlige formål. Planer om utvidet gravlund.
- Andre kommentarer: Viktig og synlig kulturlandskaps- og kulturmiljø som tidlig og viktig kirkested og jordbruk. Pilegrimsveien går gjennom området.

Kulturmiljø 8 – Jaren/Helgerud (høy bevaringsverdi)

Gårdene Jaren og Helgerud ligger på to ulike høydenivåer like nordvest for Lierbyen. Kulturmiljøet omfatter kulturminner fra jernalder og nyere tid, og er vurdert til å ha høy verneverdi innenfor begge epoker. Avgrensningen dekker tunområdet på Helgerud, samt del av brinken ovenfor hvor det ligger minst to gravhauger på Jaren... Nedre Helgerud er et av få gårdsanlegg hvor alle hus som var viktige for eldre tiders drift fortsatt er godt bevart. Gården framstår som et komplett anlegg fra midten av 1800-tallet og fram til 1920-årene. Gården ligger i et harmonisk kulturlandskap, omkranset av dyrket mark og med skogen som fondvegg. En bjørkeallé fører fra hovedveien og til det åpne firkanttunet.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Avsatt som LNF-område i kommuneplanen.
- Andre kommentarer: Alle bygg har høy verneverdi og flere gravhauger og spor etter jernalderbosetting gjør området spennende.

Kulturmiljø 9 – Saue (høy bevaringsverdi)

Saue ligger like vest for sentrum i Lierbyen. Kulturmiljøet dekker de to tunene og deres nærmeste omgivelser. Her er det funnet mulige gravminner fra jernalderen, men det er særlig bebyggelsen og tun-arronderingen fra nyere tid som bidrar til å gi kulturmiljøet høy verneverdi... Bebyggelsen på de to gårdene ligger tett samlet og utgjør et typisk dobbelttun. Begge bruk har hovedbygning med høy alder, og på begge tun finner vi flere eldre driftsbygninger som er godt bevart.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Avsatt som LNF-område i kommuneplanen.
- Andre kommentarer: Særegent dobbelt-tun. Bør kunne gjøres mer tilgjengelig med sti og skilting i samarbeid med grunneier.

Kulturmiljø 10 – Gamle Lier stasjonsområde (svært høy bevaringsverdi) – i fagrapporten kalt Lier stasjon og meieri

Jernbanen skapte stasjonsbyen Lierbyen. Lier stasjon ble åpnet i 1872 ved innvielsen av Drammensbanen fra Drammen til Christiania. Likevel var det først med Lierbanen i 1904 at området rundt Lier stasjon ble et knutepunkt og etter hvert et bygdesentrum. Få år senere bygde kommunen sitt første kommunehus på Haugestad. Stasjonen, Meieriet og Haugestad med tilhørende bygninger er blitt en viktig del av bygdas identitet.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Avsatt som sentrumsformål i kommuneplanen. Haugestad er regulert til offentlige formål. Stasjonsområdet er regulert til bevaringsområde og parkeringsplass. Arealene der meierigården og vinkelgården ligger er regulert til kombinasjonsformål bolig, forretning og kontor. Meierigården og vinkelgården er regulert til bevaring. Vernehensyn ivaretas i reguleringsplanen for vinkelgård og meieribygging, samt stasjonsområdet.
- Andre kommentarer: Viktig område da hele Lierbyens etablering og utvikling som tettsted har sitt opphav her. Burde vært tatt bedre vare på og synliggjort med info.

Kulturmiljø 11 - Lier Bygdetun og Paradisbakkene (høy bevaringsverdi)

Gården Overn er i dag bedre kjent som Lier Bygdetun. Eiendommen ble kjøpt av Lier Historielag i 1989 og ble året etter gitt som gave til den nyetablerte Stiftelsen Lier bygdetun. Gården ligger i den sørvestvendte lia ovenfor gården Foss. Kongeveien med de berømte og beryktede Paradisbakkene følger eiendomsgrensen i øst. De åpne markene på Nedre Overn ligger lunt omkranset av vegetasjon, og terrengformasjonen sørger for at vi her opplever et historisk kulturlandskap uten sjenerende innslag fra vår egen tid. På området finnes 23 skålgroper risset inn i på en liten bergknaus i jordbrukslandskapet. I gangavstand fra området finnes et stort helleristingsfelt med elgmotiver, og rester etter en steinalderboplass. Området er sjeldent godt egnet for et bygdetun.

Paradisbakkene strekker seg fra Lierbyen og oppover mot Høgda i nordøst. Kulturmiljøet dekker den nedre delen av dette, samt øvrige kulturminner fra steinalder, jernalder og nyere tid. Det er vurdert å

ha høy verneverdi innenfor alle tidsepoker. Kulturmiljøets høye verdi knytter seg til kunnskap om eldre steinalders (9500-4000 f.Kr) bosetning og jernalderens (500 f.Kr-1030 e.Kr) bosetning og gravskikk. På fjellknausen like nedenfor parkeringsplassen på Lier Bygdetun finnes en gravhaug fra perioden, som trolig kan knyttes til gården Auvi. Paradisbakkene er uløselig knyttet til norsk samferdselshistorie som et berømt og beryktet veistykke på hovedveien mellom Christiania og Drammen. Den gamle veitrasséen er godt bevart på lengre partier og gir et innblikk i tidligere tiders kommunikasjonsutfordringer.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Området Lier Bygdetun og deler av Paradisbakkene er flateregulert til bygdetun, som spesialområde bevaring og veiminne. Paradisbakkene er fredet ved forskrift. Flere objekter innenfor området er automatisk fredet; steinalderboplass og gravhaug), men uten reguleringsmessig vern. Resten av Paradisbakken er avsatt til LNF- og boligformål i kommuneplanen.
- Bygdetunet omfatter allerede flere bygg og anlegg med stor historisk og verneverdig kvalitet, som bl.a. Vivelstad gamle skole, Heg Gjestgiveri, stabburet fra Foss, Helgerudbygningen, smie, kjone og landhandleri. Flere bygg ligger klare til oppsetting. En sortshistorisk frukthage og en tilsvarende staudesamling er også deler av bygdetunet. På området ligger både en gravhaug og det er funnet skålgroper, som er automatisk fredede objekter.
- Lier Bygdetun og Paradisbakkene anses som et av kommunens aller viktigste kulturmiljøer med utgangspunkt i at det her også er åpent for alle og særlig tilrettelagt for formidling. Mye brukt av skoleklasser, familier, historieinteresserte og andre besøkende allerede, med stort potensial for videreutvikling. Området er delvis offentlig, delvis privat skiltet.

Kulturmiljø 12 – Foss (Lier Asyl) og Fosskollen (svært høy bevaringsverdi)

Gården Foss (Lier asyl) ligger i østre del av Lierbyen sentrum, med Fosskollen ruvende ovenfor. Kulturmiljøet dekker kulturminner fra forhistorisk og nyere tid, men det er særlig bygdeborgen på Fosskollen som bidrar til kulturmiljøets samlede verdi. Avgrensningen følger stort sett båndlagt verneområde i gjeldende kommuneplan, men er utvidet til å dekke Lier Asyl like nedenfor bygdeborgen.

Kulturmiljøets svært høye verdi knytter seg til kunnskap om eldre jernalders (500 f.Kr – 550 e.Kr) samfunn og forsvar. På Fosskollen har det vært bygdeborg, sannsynligvis fra den urolige folkevandringstiden mot slutten av perioden. Her finnes flere murrester som sammen med landskapet har dannet et ytre og et indre borganlegg.

Lier Asyl ble bygd ut i årene 1920-25 til et betydelig anlegg for behandling av sinnslidende fra Buskerud og Vestfold. Gården Foss, med vakker beliggenhet under Fosskollen, ble innkjøpt til formålet. Etableringen fikk stor betydning for arbeidsliv og næringsliv i Lierbygda. Det opprinnelige anlegget har nasjonal interesse og betydelig identitetsverdi for Lier.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Bygdeborgen på Fosskollen ligger i område avsatt til LNF-område med hensynssone bevaring av naturmiljø i kommuneplanen. Lier sykehusområdet er avsatt til område for bebyggelse i kommuneplanen. I områdereguleringsplan er området regulert til boligbebyggelse og offentlig tjenesteyting.
- Et område som dekker deler av parken og noen av byggene er regulert til hensynssone bevaring av kulturmiljø (gården Foss og bygningene B, C, F og K). En av bygningene (C) ligger også inne i

landsvernplan for helsebygg som verneverdig. Reguleringsplanen sier at de verneverdige bygningene C, F, K og bebyggelsen på Foss gård skal bevares og istandsettes på en slik måte at bygningenes fasader, takform, volumer, bygningsmessige detaljer og materialkvalitet opprettholdes. Den sier videre at bygg B, E og G er bevaringsverdige og det skal i det videre arbeidet med detaljreguleringsplan vurderes mulighetene for bevaring av disse bygningene. De øvrige bygningene (A, D, I og undervisningsbygningen) kan rives.

- Andre kommentarer: Området representerer en svært omfattende og sentral del av Liers historie fra 1920-årene og fram til i dag. Selv om området og bygningene delvis er svært nedslitte, så framstår området, flere bygninger og park- og veianleggene med kvaliteter verd å ta vare på og bygge videre på ved ny bruk. Gjenbruk gjennom rehabilitering vil være vernemessig og historisk gunstig. Deler av bebyggelsen er revet etter registreringen, for oppføring av offentlig omsorgsbygg. Det er fra grunneier på den delen av det gamle sykehusområdet som ikke er kjøpt av kommunen, søkt om tillatelse til riving av bygningene B, D, E, F og G samt de store vaskeri- og administrasjonsbygningene for salg av området til nye formål. Den kommunale tillatelsen er stoppet av Riksantikvaren med henvisning til nylig vedtatt reguleringsplan. Den gamle portnerboligen eies i dag av Lier kommune som vurderer ny bruk etter nødvendig rehabilitering. Bygdeborgen og deler av området ellers er offentlig skiltet. Utenfor fagrapport-området, men innenfor området avsatt til bevaring i reguleringsplanen ligger et kapell/likhus som tidligere tilhørte Lier sykehus. Huset er verneverdig ut fra sin funksjon og sitt relativt intakte interiør (høsten 2014).

Kommuneplanens forutsetning om bolig- og tjenesteformålsbebyggelse og dagens hovedgrunneiers ønske om salg uten heftelser, gjør dette området til et særlig krevende område mht. sikring av vern.

Kulturmiljø 13 – Brastadmarka (svært høy bevaringsverdi)

Kulturmiljøets svært høye verdi er knyttet til kunnskap om bronsealderens (1800-500 f.Kr) gravskikk. På Brastadåsen er det påvist åtte gravrøyser fra perioden, samt 4-5 røyser et stykke lengre inn i marka. Gravrøysene er blant de eldste kjente kulturminnene som er synlige på markoverflaten i Lier.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Avsatt som LNF-område med hensynssone friluftsliv. Området ligger også innenfor Markagrensen. Deler av kulturmiljøet ligger i områder avsatt til boligformål i kommuneplanen. I vest og sør er området regulert til boligformål (Utsikten – Bråtan). Ivaretagelse av dette området vil bli vurdert og avklart ifm. reguleringsplanarbeidet, i dialog med kulturminnemyndigheten.

Kulturmiljø 14 – Henum (svært høy bevaringsverdi) – i fagrapporten kalt Henummarka

Kulturmiljøets svært høye verdi er knyttet til kunnskap om yngre jernalders (550-1030 e.Kr) bosetning og gravskikk og gårdens funksjon som ryttergravsgård. På gården finnes mange graver og gravfelt, hvorav det største ligger på Vinkoven, samt spor etter dyrking og ledre ferdsel mellom Asker og Sylling.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Mesteparten av området er avsatt som LNF-område med hensynssone landskap i kommuneplanen. Mindre deler er avsatt til boligformål. Et av de fredete kulturminnene ligger i areal regulert til industri og friområde (ved skole/barnehageområdet).

- Andre kommentarer: "Hulvei" til beite mangler i beskrivelsen i fagrapporten. Mulig bosettingsspor i tilknytning til hulveien.

Kulturmiljø 15 – Gjellebekk (svært høy bevaringsverdi)

Gjellebekk ligger på nordsiden av E18 mellom Lierskogen og Tranby, og området dekker stort sett samme areal som Gjellebekkmyrene naturreservat med det omkringliggende Tranby landskapsvernområde... Kulturmiljøet omfatter gravminner og dyrkningsspor fra eldre tider, og veifar, forsvarsanlegg og marmorbrudd fra nyere tid, som samlet ligger til grunn for områdets svært høye verdi... Kongeveiens trasé mellom Bragernes og Christiania utgjør siste del av Sølvsveien, den første og viktigste kongelige kjørevei. Langs denne veien rykket svenske tropper fram i 1716, men ble forhindret av primitivt oppbygde skanser på Gjellebekk. Marmoren på stedet ble dessuten grunnlaget for marmorbrudd der kong Fredrik V's nye kirke på Amalienborg i København var den betydeligste avtaker.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Deler av området er regulert til industri i reguleringsplan for Høgda – Tranby (01.08.1972), deler er avsatt til LNF med hensynssone bevaring av naturmiljø, deler innenfor LNF uten hensynssone og deler av området er innenfor reservatet, som er båndlagt etter lov om naturvern – avsatt som LNF bevaring av naturmiljø i kommuneplanen. Vei og gang/sykkelvei gjennom området er regulert til vei.
- Andre kommentarer: Et område med stor nasjonal og lokal interesse og formidlingsverdi pga skansene og marmorobelisken som står her. Det er i 2016 300 år siden skansene spilte en avgjørende rolle i Den store nordiske krigen. Marmor/kalksteinsbruddet leverte på 1900-tallet stein til Ce-No sementfabrikk ved Engersand/Ticon-området. Natur/kultursti er godt skiltet.

Gjeldende regulering tillegges avgjørende vekt. Området foreslått til bevaring i temaplanen må derved avgrenses. Det er gjennomført flere møter og befaringer med grunneier og fylkeskommunens kulturvern avdeling, og konklusjonen er en omforent avgrensning rundt skanserester og langs gamle kongevei. Det er gjennomført flere nye registreringer i området i 2015. Vernemyndighetene har signalisert ønske om bedre rettslig vern av kulturminnene i området.

Kulturmiljø 16 – Sommerro (høy bevaringsverdi)

Gården Sommerro ble skilt ut fra Sørum i år 1800. Som det framgår av navnet ble eiendommen etablert som landsted, og den gamle lystgårdsbygningen er fortsatt bevart. Bebyggelsen for øvrig er gjenreist etter branner i 1921 og 1923. Anlegget er et komplett og homogent gårdsanlegg av høy kvalitet fra en tid da det ble etablert få nye gårdsanlegg av denne størrelsen.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Ligger inne i kommuneplanen som LNF-område.
- Andre kommentarer: Den opprinnelige lystgårdsbygningen er revet for et par år siden, og en kopi er oppført.

Kulturmiljø 17 – Lierskogen (svært høy bevaringsverdi)

Lierskogen er navnet på områdene på begge sider av E18 lengst øst i Lier kommune, og kulturmiljøet omfatter et høyereliggende parti med svært høy tetthet av automatisk fredete kulturminner. Her

finnes også nyere tids kulturminner, men det er særlig gravminner og fossile jordbruksspor fra forhistorisk tid som bidrar til kulturmiljøets svært høye verneverdi.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Området ligger i hovedsak som LNF-område i kommuneplanen. Det nordligste området ligger innenfor Marka.
- Andre kommentarer: Området er antatt å ha mange fortsatt uidentifiserte kulturminner både fra forhistorisk tid og av nyere opphav.

Det kan virke urimelig å definere et så stort område som av høyeste bevaringsverdi fordi det kan gi inntrykk av at aktiv utnyttelse og utvikling av eiendommene vil bli betydelig mer krevende. Det er rådmannens vurdering at verne vurderingen i dette tilfellet er å oppfatte som en oppfordring til økt varsomhet og oppmerksomhet ved drift og utbygginger både for grunneiere og kommunen. Områdeavveining må gjøres i kommuneplanen.

Kulturmiljø 18 – Eggemorenen (svært høy bevaringsverdi)

Gården Egge ligger på vestsiden, om lag midt i Lierdalen. Her går en mektig morenerygg på tvers av dalføret- Kulturmiljøet følger moreneryggen vestover fra grustaket på gården, og omfatter fem gravhauger fra yngre jernalder, et gårdsbruk og en tidligere husmannsplass, samt spor etter ferdsel. Det skal ha stått et kapell på moreneryggen i middelalderen... To gårdstun på Øvre Egge omfattes av kulturmiljøet på Eggemorenen. Størst interesse er knyttet til småbruket som ligger et stykke ned i den sørvendte lia. Vestenfor plassen er det en vanningsdam for husdyr og et gammelt krøttertråkk som leder opp til den middelalderlige «hulveien» langs toppen av morenen.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Området ligger inne i kommuneplanen som LNF-område. Kulturminnet i øst er regulert til kulturminne med sikringszone i reguleringsplan for Egge masseuttak – deponi, datert 13.12.2010.
- Andre kommentarer: Er offentlig skiltet.

Kulturmiljø 19 – Sylling/Hørte bro (høy bevaringsverdi)

Sylling kirke ligger på høydedraget vest for Sylling sentrum, med gården Hørte i nord. Kulturmiljøet strekker seg fra kirkestedet og kapellangården Kirkerud i sør, langs den gamle kongeveien til Hørte bro, og dekker deler av Altanåsen som også er definert som et viktig kulturlandskap i gjeldende kommuneplan. Det omfatter hovedsakelig kulturminner fra middelalderen og nyere tid... Kulturmiljøets høye verdi er knyttet til kunnskap om middelalderens (1030-1536 e.Kr) ferdsel og kirkesteder, samt til et av borgerkrigstidens viktigste slagsteder – Hørte bro – omtalt i kong Sverres saga.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Sørøstre halvdel av området er avsatt til LNF-område i kommuneplanen, med hensynssonelandskap. Nordvestre del av området er avsatt til LNF i kommuneplan, med bevaring av naturmiljø som særhensyn. Søndre delen av området (kirkegården) er regulert til spesialområde kirkegård i reguleringsplan for Sylling kirkegård, datert 30.04.1991
- Andre kommentarer: Området er delvis godt skiltet via natur/kultursti på Altanåsen og ved kirken.

Kulturmiljø 20 – Nordby (høy bevaringsverdi)

Gården Nordby ligger på en markant høyde i terrenget og troner i landskapet. Beliggenheten i seg selv er en kongeborg verdig, og bebyggelsen ligger tett samlet om et kvadratisk tun... Gårdsanlegget er stort sett bygd ut gjennom 1800-tallet og fremstår i hovedtrekk slik det så ut ved inngangen til 1900-tallet. Alle husfunksjoner er bevart og flere av bygningene skårer høyt på autensitet, sjeldenhet og representativitet.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Ligger inne i kommuneplanen som LNF-område

Kulturmiljø 21 – Dalenga (høy bevaringsverdi)

Dalenga ble skilt ut fra Øvre Søndre Hennum i 1823 og etablert som et mindre bruk. Gården ligger langs den gamle Ringeriksveien gjennom Hennumgrenda. Den framstår i dag slik den så ut ved inngangen til 1900-tallet, men flere av bygningene har høy alder og stor antikvarisk verdi. Størst interesse er knyttet til bryggerhuset, som gir et bilde på hvordan denne hustypen fungerte tidlig på 1800-tallet. Første etasje i hovedbygningen har også høy alder og flere autentiske bygningsdeler. Som samlet tun med fire bygninger har Dalenga høy autensitet, er i dag meget sjeldent og likevel et godt eksempel på et mindre gårdsbruk for 110-180 år siden.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Ligger inne i kommuneplanen som LNF-område, med hensynssone landskap.

Kulturmiljø 22 – Funnedal (høy bevaringsverdi)

Funnedal-gårdene ligger i en vestvendt skråning på nedsiden av Ringeriksveien /nord for Lyngås/. Hovedbruket ble delt så sent som i 1838, og det meste av bebyggelsen har fått sin utforming etter den tid. .. Totusanlegget er typisk for gårdssamlingene før hamskiftet og omfatter åtte bygninger med høy verneverdi. Som kulturmiljø er Funnedal både autentisk og godt bevart.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Ligger inne i kommuneplanen som LNF-område, med hensynssone landskap.

Kulturmiljø 23 – Guransrud (høy bevaringsverdi)

Guransrud ligger på kanten av ravinen midt i dalbunnen. Inntunet består av tre verneverdige hus hvorav størst interesse er knyttet til hovedbygningen. De tre store bygningene danner et hestekoformet, åpent tun. Bebyggelsen er lite endret siden 1920-årene og er et godt eksempel på et større anlegg fra den tid. Hovedbygningen utgjør hjørnesteinen i kulturmiljøet fordi den har høy alder og samtidig er så autentisk.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Ligger inne i kommuneplanen som LNF-område.

Kulturmiljø 24 – Øksne (høy bevaringsverdi)

Øksne ligger under bratt terreng på vestsiden av dalen og har trolig sitt navn etter bekken sør for området – Oksebekken. Kulturmiljøet omfatter tunene på de to Øksnegårdene med mellomliggende areal. De to brukene oppsto ved deling i 1866, og det nye tunet ble bygd opp nord for hovedbølet. Her finner vi et av Liers eldste hus. Kulturmiljøet omfatter også en gravhaug fra jernalderen

(Kjempehaugen)...

Øksnegårdene framstår bygningsmessig i dag som to svært forskjellige bruk, og som tydelig viser forskjellige tiders oppfatning av hvordan et gårdstun skulle plasseres i terrenget og hvordan bebyggelsen skulle utformes. På det søndre tunet er det nå bare hovedbygningen som har antikvarisk interesse, men huset er til gjengjeld enestående. Bebyggelsen i det nordre bruket framstår som en homogen hussamling preget av sveitserstilen mot slutten av 1800-tallet.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Ligger inne i kommuneplanen som LNF-område.

Kulturmiljø 25 – Meren (middels bevaringsverdi)

Meren ligger på morenen som krysser dalen mellom Meren og Sørsdal. Hele fem gårder ligger samlet i et klyngetun, slik det var vanlig i eldre tid. Meren er den største og mest markante tunsamlingen i Lier, og dette er den viktigste begrunnelsen for å markere dette som et kulturmiljø... Kulturmiljøet omfatter hovedsakelig kulturminner fra nyere tid, men har også et høyt potensial for automatisk fredete kulturminner...

Like sør for tunet er det tidligere funnet en branngrav fra yngre jernalder, og både beliggenheten og yngre kilder tyder på at Meren var en storgård i vikingtid/middelalder.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Ligger inne i kommuneplanen som LNF-område. En liten stripe i øst ligger innenfor reguleringsplan for Meren masseuttak, datert 02.09.2008.

Kulturmiljø 26 – Horn (høy bevaringsverdi)

Horn-gårdene ligger i nordre del av Øverskogen og utgjorde et historisk maktsentrum i denne delen av kommunen. Søndre og Midtre Horn ligger skulder ved skulder på hver side av bekken fra Siljuåsen og utgjør et dobbelttun. Begge bruk har hovedbygninger med svært høy verneverdi, og ytterligere to hus har høy verneverdi. Horn-gårdenes historie og bygningsmiljø er en viktig del av Liers historie,

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Ligger inne i kommuneplanen som LNF-område

Kulturmiljø 27 – Pettersbråtan (høy bevaringsverdi)

De to husmannsplassene Pettersbråtan og Hansebråtan ligger i skogsterreng innenfor Meren. Merengårdene hadde en rekke husmannsplasser i dette området, men bare en snau håndfull er bevart i en tilstand som kan gi oss et bilde av leilendingers bolig- og arbeidsvilkår. De to husmannsplassene må betraktes som de mest autentiske i Lier, og de ligger i et naturlandskap som er uberørt av nyere tid og bidrar til å forsterke autensiteten...

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Nordre delen ligger inne i kommuneplanen som LNF-område, med hensynssone landskap. Søndre delen ligger i kommuneplanen som LNF-område med hensyn friluftsliv.

Kulturmiljø 28 – Sjøstad (høy bevaringsverdi)

Sjøstad ligger på en markant rygg på tvers av dalføret der terrenget skaper et utmerket utsiktssted. Storgården som ble bygd her kunne sees på lang avstand. Gjennom flere hundre år har den vært

knyttet til markante familier med ledende posisjoner, og dette har også kommet til uttrykk gjennom bebyggelsen. Dagens tun er gjenreist etter en brann som rev med seg det gamle tunet. Bebyggelsen ble gjenreist etter en storstilt plan, og med høy kvalitet – både arkitektonisk og håndverksmessig. Sjøstad er det beste eksempelet på et komplett storgårdsanlegg fra annen halvdel av 1800-tallet.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Ligger inne i kommuneplanen som LNF-område.
- Andre kommentarer: Gården er via drift og eierskap knyttet til viktige deler av Liers historie, bl.a. utviklingen av Sjøstadsamfunnet, trelastindustrien, undervisning, kirkebygg og bygg av tuberkulosesanatorium.

Kulturmiljø 29 – Ce-No-boligene (middels bevaringsverdi)

Trafikanter på Røykenveien har ikke unngått å legge merke til rekken av like arbeiderboliger på oppsiden av veien, kjent som «boliane» på Lahell. Ensartet utformet bærer de bud om en storstilt satsing innenfor et kort tidsrom. De er resultat av Cementfabrikken Norges (Ce-No) etablering i årene 1914-17. På plassen engersand ble det i løpet av kort tid bygd opp en betydelig industrivirksomhet. For å sikre god tilgang på arbeidskraft ble det reist en rekke arbeiderboliger innunder den bratte åsen. Boligene i behersket jugendstil ble reist i mur og er i dag eneste fysiske minne om cementfabrikken.

Utfyllende kommentarer:

- Planstatus: Ligger inne som eksisterende boligområde i kommuneplanen.
- Andre kommentarer: I skogen mellom Gjellebekk og Engersand står fortsatt også noen fundamenter til taubanen som fraktet kalkstein fra steinbruddet til fabrikken.

FORSLAG TIL RETNINGSLINJER FOR HENSYNSSONER I NY KOMMUNEPLAN FOR LIER

A. Områder med hensynssone kulturlandskap dreier seg i utgangspunktet om jordbrukets kulturlandskap. Følgende retningslinjer skal gjelde:

- Endringer av eksisterende terreng ved oppfylling, planering og uttak av masser skal ikke tillates uten grundig vurdering

- Arbeid og tiltak som utføres i forbindelse med stedbunden næring skal utøves med varsomhet og med hensyn til landskapets karakter. Ravinedaler, bekkefar og spor etter gamle dyrkningsteknikker er viktige elementer som skal bevares så langt det lar seg gjøre.

- Det skal av hensyn til kulturverninteressene ikke gis dispensasjon fra planbestemmelsene eller planformålet innenfor hensynssonen uten grundig vurdering

B. Områder med hensynssone kulturmiljø/kulturminner omfatter også bygninger, anlegg og spor etter anlegg, både enkeltstående og hele områder/miljøer. Følgende retningslinjer foreslås for disse:

- Endring av eksisterende terreng ved oppfylling, planering og uttak av masser skal ikke tillates uten grundig vurdering

- Ved oppføring av nybygg, tilbygg, påbygging, underbygging og plassering av bygning, konstruksjon og anlegg skal hensynet til kulturminnet tillegges stor vekt ved vurderingen av om tiltaket skal tillates og for eventuelle betingelser knyttet til utforming, omfang og plassering. Tilsvarende gjelder for anlegg av vei, parkeringsplass og landingsplass, samt plassering av midlertidige bygninger, konstruksjoner og anlegg.

- Det skal vises varsomhet ved utøvelse av stedbunden næring. Særlig permanente endringer/varige inngrep bør unngås.

Ny kommuneplan vil ligge flere år fram i tid, og hensynssonene og retningslinjene vil først vedtas med juridisk virkning gjennom den. Dette må ikke forhindre at det i mellomtiden tas hensyn til temaplanens faglige vurderinger og konklusjoner i enkeltsaker og reguleringsaker der kulturminner og kulturmiljøer blir berørt.

RETNINGSLINJER FOR BEHANDLING AV FORVALTNINGSSAKER

Lier kommune skal følge faste retningslinjer for behandling av forvaltningssaker som omfatter kulturminner og kulturmiljøer omtalt i planen og fagrapporten som en sikkerhet for at vi aktivt benytter foreliggende dokumentasjon og vurderinger ved søknader om tiltak og tilskudd mm.

Disse retningslinjene er i og for seg ikke nye, de benyttes allerede i kommunal forvaltning. Vi trekker dem imidlertid fram gjennom denne planen for å gi større åpenhet og forutsigbarhet.

LANDBRUKSKONTORET:

SMIL – saker (spesielle miljøtiltak i landbruket)

Tilskuddsordning som kan gi støtte til tiltak som berører kulturminner / kulturmiljøer. (Ordningen er under debatt og vil kunne utgå eller bli endret.)

Rutine:

- Ved søknad om tilskudd til gamle bygninger, blir fylkeskommunen alltid kontaktet for en befaring og en uttalelse.
- Hvis tilbakemelding fra fylkeskommunen er positiv, innvilges tilskudd i tråd med årlige prioriteringer og anbefalinger fra fylkeskommunen.
- I vedtaksbrevet opplyses det om at det er en forutsetning for tilskuddet, at andre nødvendige tillatelser er gitt.
- Ved søknader om grøfting sjekkes arealet opp i kartverk for eventuelle kulturminner/kulturmiljøer, informasjon om dette tas inn i vedtaksbrevet/saken.

NMSK – saker (nærings- og miljøtiltak i skogbruket)

Anleggelse av ny landbruksvei og utbedring av eksisterende landbruksvei kan komme i berøring med kulturminner.

Rutine:

- For skogbrukets del, så støtter man seg på eksisterende opplysninger i offentlige databaser før vedtak sluttes i forbindelse med hogst og veibygging.
- Ved større veianlegg sendes saken over til fylkeskommunen på høring.
- I vedtaksteksten i veisaker fremheves det at hvis kulturminner oppdages i anleggsfasen skal myndighetene kontaktes umiddelbart.

Innovasjon Norge

Landbrukskontoret gir uttalelser i søknader til Innovasjon Norge som kan omhandle tiltak som berører kulturminner og kulturmiljøer.

Rutine:

- Det gis råd om å ta kontakt med plan/byggesak for å innhente eventuelle andre nødvendige tillatelser.
- Andre nødvendige tillatelser skal være gitt før landbrukskontorets uttalelse til Innovasjon Norge blir oversendt.

Annet

- I andre saker er det praksis for god dialog med plan- og byggesak, og det er ikke spesielle retningslinjer.

PLANKONTORET: REGULERINGSSAKER

Prinsippvurdering – Råd om regulering

Rutine:

- Området sjekkes ut for kulturminner/kulturmiljøer via kartportalen
- Dersom området inneholder kulturminner, eller er del av kulturmiljø, sendes søknaden også på forhåndshøring til Buskerud fylkeskommunes kulturminneavdeling.
- Saken behandles og vedtas av Planutvalget

Utarbeidelse av reguleringsplaner og reguleringsendringer (Detaljregulering og Områderegulering

Rutine:

- Området sjekkes ut for kulturminner/kulturmiljøer via kartportalen
- Dersom området inneholder kulturminner, eller er del av kulturmiljø, informeres forslagsstiller om dette ifm. obligatorisk oppstartsmøte.
- Dersom tiltaket er i konflikt med kulturminner på regionalt/nasjonalt nivå, stilles det krav om konsekvensutredning før utarbeidelse av reguleringsplanen.
- Krav om registrering av kulturminner ifm. utarbeidelse av reguleringsplan (Kulturminneloven §.....): Ved kunngjøring av oppstart sendes forhåndshøring til Buskerud fylkeskommune s kulturminneavdeling. Kulturminneavdelingens arkeologer gjennomfører befarings- og registrering av planområdet før 1.gangsbehandling og utlegging til offentlig ettersyn.
- Dersom funn, blir enten området tatt inn i reguleringsplanen, med hensynssone bevaring av kulturminne/miljø, eller det søkes vernemyndighetene via fylkeskommunen om frigivning av kulturminnet. Fylkeskommunen kan i enkeltsaker akseptere at det søkes frigivelse. Det er Riksantikvaren som fatter vedtak om eventuell frigivelse av automatisk fredede arkeologiske kulturminner.

- Saken behandles 1. og 2. gang i Planutvalget. Saken godkjennes deretter av Kommunestyret

Mindre endring av reguleringsplaner

Rutine:

- Området sjekkes ut for kulturminner/kulturmiljøer via kartportalen
- Dersom området inneholder kulturminner, eller er del av kulturmiljø, sendes søknaden også på forhåndshøring til Buskerud fylkeskommune s Kulturminneavdeling.
- Saken behandles og vedtas av Planutvalget

BYGGESAKSKONTORET: BYGGE- OG DISPENSASJONSSAKER

Byggesaker

Rutiner:

- Ved behandlingen av byggesaker skal området sjekkes ut for kulturminner og kulturmiljøer på kommunens kartportal.
- Dersom tiltaket kan berøre nyere tids kulturminner eller kulturmiljøer, skal søknaden sendes på høring til Buskerud fylkeskommune. I hht. kulturminnelovens §25 skal det innhentes uttalelse fra fylkeskommunen i alle saker som medfører vesentlig endring av fasade på bygning oppført før 1850. Høringsfristen er fire uker.
- Dersom området inneholder automatisk fredete kulturminner, skal søknaden alltid sendes på høring til Buskerud fylkeskommune og Riksantikvaren. Høringsfristen er fire uker.
- Søknaden behandles når høringsfristen har gått ut. Når søknaden berører nyere tids kulturminner eller kulturmiljøer, kan denne normalt behandles selv om kommunen ikke har mottatt høringsuttalelse innen fristens utløp. Søknader som gjelder automatisk fredete kulturminner, kan ikke behandles før høringsuttalelse er mottatt.

Retningslinjer:

Plan- og bygningsloven er en såkalt "ja-lov", noe som innebærer at søknader skal godkjennes så langt de er i samsvar med loven eller bestemmelser gitt i medhold av den. Tiltakshaver har i så fall krav på å få innvilget søknaden. Retningslinjene kommer derfor i hovedsak til anvendelse ved behandlingen av dispensasjonssøknader. I tillegg skal de vektlegges ved praktiseringen av skjønnsmessige bestemmelser i loven.

- Ved behandlingen av søknader som berører kulturminner og kulturmiljøer, skal det legges betydelig vekt på hensynet til verneverdien. Når verneverdien er svært høy eller høy, bør det ikke gis tillatelse i strid med retningslinjene. Ved middels verneverdi vurderes hvert tiltak konkret.
- Det er ikke tillatt å rive bygninger med svært høy eller høy verneverdi med mindre det kan dokumenteres at forfall/skader er i et slikt omfang at bygningen må regnes som tapt.

Dokumentasjon i form av tilstandsanalyse utarbeidet av antikvarisk sakkyndig må legges ved rivesøknad. Riving av bygninger med middels verneverdi vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle.

- Det gis ikke tillatelse til tiltak som i vesentlig grad vil forringe verneverdien til kulturminner og kulturmiljøer.
- Nye tiltak bør underordne seg og tilpasse seg den bevaringsverdige bebyggelsen i volum, form, fasadeutforming, plassering og materialbruk.
- Nye tiltak bør tilpasses eksisterende relevant kulturmiljø og det arkitektoniske hoveduttrykket miljøet har. Dette gjelder gesimshøyde, mønehøyde, takform, plassering og materialbruk.
- Nybygg og tilbygg bør plasseres i henhold til tradisjonell bebyggelsesstruktur i området.